

Renaessancen

– en svær men lykkelig fødsel

*En emneliste af
Carsten Berthelsen*

Historie og kulturhistorie

- 👉 *Atlas of the Renaissance, forord af Nicholas Mann, med bidrag af C. Black, M. Greengrass m.fl., Oxford 1993 (91.7)*
- 👉 **Jerry Brotton:** *The Renaissance Bazaar : From the Silk Road to Michelangelo, Oxford 2002 (91.7)*
- 👉 **Egon Friedell:** *Den nyere tids kulturhistorie. Bind 1: Renaissance og reformation, København 2000 (90.1)*
- 👉 **Carl Grimberg:** *Verdenshistorien. København 1958-61. Bind 7: Gryende renaissance (90)*
- 👉 **Jens Hendeliowitz:** *Danmarks kongelige haver, Hillerød 2005 (63.519)*
- 👉 *Det europæiske hus. Bind 4: Stat og nation af Knud J.V.Jespersen og Søren Mørch, København 1991 (90)*
- 👉 **Margaret L. King:** *The Renaissance in Europe, London 2003 (91.7)*
- 👉 **Palle Lauring:** *Dansk renaissance (1536-1588). (Palle Laurings Danmarkshistorie, 7), København 1964 (96.2)*
- 👉 **Michael Nordberg:** *Renæssancens virkelighed. 1400-tallets Italien – myter og realitet, København 1995 (97.52)*
- 👉 **Wenche Nøss:** *Det moderne Europas fødsel, København 1998 (91.7)*
- 👉 *Renæssancen – da mennesket kom i centrum. Redaktion: Knud Ryg Olesen, Århus 2005 (97.52)*
- 👉 *Renæssancen : Dansk, europæisk, globalt. Redaktion: Marianne Pade og Minna Skafte Jensen. 2. rev. udgave, København 2004 (81.13)*
- 👉 **Johnny Thieldecke:** *Europa i opbrud 1453-1799 : renaissance, reformationer, oplysningstid og kolonisationer, København 2005 (91.7)*

Filosofi

- 👉 *Den danske filosofis historie. Redaktion: Sten Ebbesen og Carl Henrik Koch. Bind 2: Dansk filosofi i renaissance: 1537-1700, København 2002 (10.96)*
- 👉 *Når mennesket under sig : vestlige tanker gennem 250 år. Redaktion: Birgitte Rahbek, København 1995. Kapitlerne: Leif Grane Renaissancehumanisme og reformation og Hans Siggaard Jensen: Det naturvidenskabelige gennembrud (10.9)*

Litteraturhistorie

- 👉 **Verdens litteraturhistorie**
Redaktion: F.J. Billeskov Jansen m.fl., København 1971-74. Bind 3: Renæssancen.1500-tallet af Gustav Fredén (81)

Musikhistorie

- 👉 **Gyldendals Musikhistorie**
Redaktion: Knud Ketting. Bind 1: Den europæiske musikkulturs historie indtil 1740 af Jens Brincker ... et al., København 1990 (78.9)
- 👉 **Orla Vinther:**
Musikhistorien. Bind 9: Dansk musik 1, Herning 2004 (78.9)
Beskrivelse af dansk musik og kultur fra oldtiden til ca. 1750.

Kunsthistorie

- 👉 **R. Broby-Johansen:** *Hverdagskunst – verdenskunst : en oversigt over Europas stiludvikling, 4. udgave, København 2000 (70.9)*
- 👉 **Frederick Hartt:**
History of Italian Renaissance Art : painting, sculpture, architecture, New York 2003 (70.975)
- 👉 *Ny dansk kunsthistorie. Bind 2: Kongens kunst af Birgitte Bøggild Johannsen og Hugo Johannsen, København 1993 (70.96)*
- 👉 **Larousse** *encyclopedia of renaissance and baroque Art, London 1967 (70.913)*
- 👉 **Andrew Martindale:** *Kunsten i renaissance. (Milepæle i verdenskunsten), København 1970 (70.913)*
- 👉 **Hans Edvard Nørregård-Nielsen:**
Dansk Kunst : tusind års kunsthistorie, 6. udgave, København 2003
kapitlet: Kongemagten etableres (70.96)
- 👉 **Loren Partridge:** *The Renaissance in Rome : 1400-1600, London 1996 (70.975)*
- 👉 **Paul Stirton:** *Renaissance painting, New York, 1979 (74.75)*
- 👉 **Sten Åke Nilsson:** *Strejftog i nordisk arkitektur, København 1985 (71.5)*

Biografier

- 👉 **Bjørn Bredal:** *Et renaissancemenneske : Michel de Montaigne, København 2005 (99.4 Montaigne, Michel de)*
En bog om den franske humanist og adelsmand (1533-92). I tilknytning til denne udgivelse: Michel de Montaigne: Italiensrejse : dagbog 1580-81, København 2005 (47.5)
- 👉 **Godfred Hartmann:** *Kongens børn, København, 1982 (99.94 Det Oldenborgske Kongehus)*
Bogen fortæller om Christian 4's forskellige kuld af børn og deres ægtefæller.
- 👉 **Richard Herrmann:**
Maria Stuart – dronning uden krone, København 1989 (99.4 Mary Stewart)

- 🐉 **Steffen Heiberg:**
Christian 4 : monarken, mennesket og myten, København 1988
(99.4 Christian, IV)
- 🐉 **Susan Legoux:** *Botticelli, London 2004 (72 Botticelli, Sandro)*
- 🐉 **Santi Raffaello:** *Raphael : from Urbino to Rome, med bidrag af Hugo Chapman, Tom Henry og Carol Plazzotta, London 2004*
(72 Raffaello, Santi)
- 🐉 **Benito Scocozza:** *Christian 4., København 1999*
(99.4 Christian IV)
- 🐉 **Leo Tandrup:** *Michelangelo – skønhedens gru :*
tilblivelsen af en kunstner og hans værk set i lyset af renæssancens og manierismens sociale, politiske og åndelige tilstande. 2. udgave, Århus 1997 (99.4 Michelangelo Buonarroti)

Romaner, noveller og digte

- 🐉 **Federico Andahazi:**
De flamske maleres hemmelighed, København 2004
Beretningen om den florentinske maler Monterga, der prøver at løse gåden om de rene farver, som de flamske malere mestrer.
- 🐉 **Giovanni Boccaccio:**
Det bedste fra Dekameron, København 1986
I 1348 bryder en forfærdelig pest ud i Firenze. Ti dannede unge mennesker flytter ud på landet for at redde deres liv. Gennem ti dage fortæller de hver en historie. »Dekameron« er græsk og betyder 10 dage.
- 🐉 **Luther Blissett:** *Q – Carafas øje, København 2001*
Historisk roman om de europæiske religionskrige efter Martin Luther. Grundlæggeren af den romerske inkquisition, kardinal Carafa, sætter spionen »Q« ind mod sine fjender.
- 🐉 **Tracy Chevalier:**
Jomfruen med enhjørningen, København 2004
Fortællingen om den franske maler Nicolai, der i 1490'erne skaber kartonerne til seks gobeliner, der viser, hvordan en jomfru kan indfange en enhjørning. Gobelinerne skal væves i Bruxelles, og Nicolai drager af sted for at opfylde sin mission, men da han er en skrækelig Don Juan, er han også på erobringstogt efter kvindehjerter ...
- 🐉 **Sarah Dunant:** *Venus' fødsel:*
Kærlighed og død i Firenze, København 2004
Roman om den ustyrlige Alessandra og hendes liv i den berømte renæssanceby.
- 🐉 **Peter Fogtdal:** *Jupiters time, København 2004*
Historisk roman om Tycho Brahes sidste tid på Hven, hvor statsmagten forsøger at stoppe hans medicinske studier og til sidst driver ham i landflygtighed til Prag.
- 🐉 **Bergljot Hobæk Haff:** *Den evige jøde, Roskilde 2003*
En roman om den jødiske læge Juan de Costa og hans datters vandring gennem Europa i 1500-tallet. I Amsterdam finder de fred og møder en række af tidens kendte personligheder.
- 🐉 **Johannes V. Jensen:** *Kongens Fald. Originaludgave 1900-1991*
En roman fra Christian 2.'s tid, hvor kongens og den fallerede student Mikkel Thøgersens skæbner spejles.
- 🐉 **Thit Jensen:** *Stygge Krumpen. Originaludgave 1936*
Den spændende og dramatiske beretning om biskop Stygge Krumpen, der forsøger at reformere den katolske kirke i perioden lige før reformationen.
- 🐉 **Susan Kay:** *Jomfrudronningen, København 2003*
Roman om Elizabeth I – dronning af England i 1500-tallet. Hun var en spændende og tragisk skikkelse med et liv fyldt af intriger, grusomhed og forsmået kærlighed.
- 🐉 **Ib Michael:** *Troubadurens lærling, København 1984*
Roman om Trofaldino og pigen Tijar og deres vandring gennem 1300-tallets Europa.
- 🐉 **Arturo Pérez-Reverte:** *Kaptajn Alatrisme, København 1998*
En romanrække, der udspiller sig i 1600-tallets Madrid. Den fattige kaptajn Alatrisme får et tilbud fra Storinkvisitoren om at blive en velbetalt lejemorder. Romanrækken består af følgende titler: »Kaptajn Alatrisme«, »I inkquisitionens kløer«, »Solen over Breda« og »Kongens guld«.
- 🐉 **Palle Petersen:** *Mestermanden, København 1988*
En grum historie fra 1570'erne om bøddelen Anders Aalborg og hans kone.
- 🐉 **Francesco Petrarca:**
Canzoniere eller Sangernes Bog, København 2005
Den store italienske poet gendigtet af Søren Sørensen.
- 🐉 **Bjarne Reuter:** *Løgnhalsen fra Umbrien, København 2004*
Roman om Giuseppe Pagamino fra Umbrien, der er en løgnhals og historiefortæller. Denne egenskab redder ham gang på gang ud af inkquisitionens kløer, da han i 1349 rejser til Lucca for at finde det evige liv.
- 🐉 **Judith Merkle Riley:** *Troldmandens hoved, København 2001*
Røverroman, der udspiller sig i Frankrig i 1500-tallet. Dronning Katarina af Medici prøver med alle midler at tilegne sig et trolddomsskrin, som hun kan bruge mod kongens elskerinde.

- 📖 **Edward Rutherford:** *Sarum, København 1988*
 En slægtsroman, der fortæller det britiske folks historie fra slutningen af istiden til 1985 – centreret omkring byen Sarum eller Salisbury.
- 📖 **Henrik Stangerup:** *Broder Jacob, København 1981*
 Roman om den danske franciskanermunks liv (ca. 1484-1566) og hans religiøse overvejelser, mens han vandrer mellem Europas klostre lige før reformationen. Broder Jacob bosætter sig herefter i Mexico og grundlægger menigheder, der efterlever idealerne i Thomas Mores »Utopia«.
- 📖 **Virginia Woolf:** *Orlando. Originaludgave 1928*
 Historien om den rige og kloge adelsmand Orlando, der i en lang indre monolog prøver at afdække forskellen på den mandlige og kvindelige psyke og forskellen på fortid og nutid.

- 📖 **Paul Valente:** *Den sene høst, Århus 1988*
 Under Grevens Fejde drager en fredløs bonde til Ålborg for at slutte sig til oprørshæren mod Christian (3.).
- 📖 **Poul Ørum:** *Komedie i Florens, København 1960*
 Kunstneren Ansel kommer til den pesthærgede by Firenze i det 14. århundrede for at hævne sin far og slægt.
- 📖 **Rose Tremain:** *Musik og stilhed, København 2000*
 I 1629 ankommer den britiske musiker Peter Claire til Christian 4.'s hof på Rosenborg Slot. Han skal sammen med sine kolleger underholde den hårdt plagede konge. Peter Claire forelsker sig i Kirsten Munks hofdame, Emilia, og det er ingen let kærlighed, for kongens hustru er utro og intrigant, og da hun bliver forvist til Jylland, tager hun Peter Claires kæreste med sig.

Film

- 📖 *Elizabeth 1. – The Virgin Queen,*
 produceret og instrueret af Sue Hayes, 1999
 Filmen bygger på Susan Kays roman: Jomfrudronningen.
- 📖 *De syv samuraier, instrueret af Akira Kurosawa, 1954*
 Drama fra 1500-tallets Japan om en lille landsby, der »lejer«
 syv krigere til at beskytte deres interesser.
- 📖 *Henry V, instrueret af Laurence Olivier, 1944*
 Filmen bygger på et skuespil af Shakespeare. Henry V. handler om den engelske konge, der mener, at han har arveret til den franske trone og landsætter en hær i Normandiet.
- 📖 *Ivan den Grusomme, instrueret Sergej Eisenstein, 1945 – udsendt 1958*
 Historien om zar Ivans kamp for at få de russiske lande forenet i anden halvdel af 1500-tallet.
- 📖 *Orlando, instrueret af Sally Potter, 1992*
 Tilda Swinton i hovedrollen som adelsmanden Orlando. Filmen bygger på en roman af Virginia Woolf.
- 📖 *Rob Roy, instrueret af Michael Caton-Jones, 1995*
 Den dramatiske historie om en skotsk »Robin Hood«
 og hans kamp mod tyranniske herremænd. Med Liam Neeson og Jessica Lange i hovedrollerne.
- 📖 *Shakespeare in Love, instrueret af John Madden, 1998*
 Prisbelønnet film om den unge Shakespeare (Joseph Fiennes), der forelsker sig i den smukke Lady Viola (Gwyneth Paltrow). Men desværre er hun trolovet til anden side ...

- 📖 *Vredens Dag, instrueret af Carl Th. Dreyer, 1943*
 En tragisk kærlighedshistorie fra 1600-tallets Danmark, hvor troen på trolddom og hekseri ødelægger forholdet mellem to elskende. Med Lisbeth Movin og Preben Lerdorff Rye i hovedrollerne.

CD'er

- 📖 *Classicos danske musikhistorie 1000-2000*
 Redaktion: Mogens Wenzel Andreasen, København 2003
 Fem CD'er med optagelser af dansk musik fra år 1000-2000. CD nr. 1 rummer musik fra renæssancen, fx værker af Bartholomaeus Stockmann, Melchior Borchgrevinck og Mogens Pedersøn.
- 📖 **Michael Praetorius:** *Dances from Tersichore, Praetorius Consort, dirigent: Christopher Ball, 2002*
 I 1612 publicerede Michael Praetorius en samling af musik under titlen »Terpsichore«, der i den græske mytologi er dansens muse. Samlingen rummer 312 numre og er en af den nordeuropæiske renæssances mest charmerende musikalske udtryk. Der findes flere indspilninger af denne dansemusik.
- 📖 **John Downland:** *A Dream; Hopkinson Smith, lut 2005*
 Lutmusik af den store engelske renæssancekomponist.
- 📖 **Göran Söllscher:** *The Renaissance Album, 2005*
 Europæisk guitarmusik fra 1500- ca. 1620.
- 📖 **Michael Praetorius:** *Danser ur Terpsichore, 2002*
- 📖 **William Byrd:** *Consort Songs, 2004*
 Instrumental- og vokalmusik fra den britiske renæssance.

(fortsat fra bagsiden)

eller genskabe den antikke kultur, men renaissance betyder også et gennembrud for den italienske folkesjæl, der med sin kraft og ånd inspirerer hele den vestlige kultur. Middelalderen betragter Burckhardt netop som en middel alder eller en stillestående og uoplyst mellempæriode, indtil det skabende og kreative individ træder frem på verdensscenen, og i lyset fra antikken tænker dybe tanker, opdager nye verdener og gør kunsten naturtro, fordi man opdager perspektiv og forsvindingspunkter i maleriets »dybde«.

Denne definition af renaissanceens ånd og form skulle vise sig meget levedygtig, indtil nogle moderne historikere gjorde oprør mod den entydige opfattelse af middelalderen som formørket og påpegede, at næsten alt, hvad Burckhardt og hans proselytter havde fremhævet som epokegørende nyt, var skabt og til en vis grad udforsket i middelalderen. Der havde allerede været flere »renaissancer«, dvs. forsøg på at genoplive af antikken, i middelalderen, bl.a. ved den tysk-romerske kejser Karl den Stores hof i 800-tallet. Kejseren opbyggede sit palads efter inspiration fra det gamle Rom og bød, at klassiske græske og romerske værker skulle kopieres, og han sammensatte et hold af lærde, der skulle studere og fortolke antikkens litteratur, så den kunne inspirere samtiden. Opgøret med ensidigheden fortsætter i disse tider, og nye spændende historiebøger dukker op, der besværges, at den mørke middelalder ikke var mørk, men oplyst og livsduelig – fx Brian Patrick McGuire »Den levende middelalder« (København 2005).

Under alle omstændigheder er perioden fra 1300-1600 en fantastisk spændende tid, hvor der gøres mange kunstneriske, filosofiske og naturvidenskabelige fremskridt. Man finder søvejen til Indien, opdager Amerika, gør astronomiske redskaber bedre og brugbare, gør skibe og andre transportmidler lettere og hurtigere, finder frem til et nyt kosmisk verdensbillede (jorden er rund!), man opfinder bogtrykkerkunsten, oliemaleriet og nodesystemet. Verden af i dag bør være i dyb til gæld til renaissance, for her grundlægges den moderne tilværelse – på godt og ondt.

Perioden er sandelig også voldsom og blodig: Pest og sygdomsepidemier lægger byer og landskaber øde, heksejagt sættes ind mod uskyldige, opslidende (religions-)krige hærger den gamle verden, og opdagelsen af nye lande sætter erobringstogter i gang, hvor europæeren brutalt ødelægger naturfolks livsvilkår og civilisation.

Renaissanceens fremdrift betyder ikke nødvendigvis forbedring. I Danmark er begyndelsen på den periode, som man internationalt betegner som *senrenaissance*, højdramatisk. En skrækkelig krig – kaldet *Grevens Fejde* (1534–36) – sætter dansker op mod dansker og giver plads til fremmede hæres erobring af landet. Det er hansestaden Lübecks erklærede mål at genindsætte den afsatte og fængslede Christian 2., og under ledelse af grev Christoffer af Oldenburg (det er ham, der har givet navn til *fejden* eller krigen) erobrer lybske tropper Sjælland, Skåne og Fyn i 1534. Samme år tilbyder den jyske adel, der absolut ikke vil ha' Christian 2. tilbage som landets monark, den holstenske hertug Christian kongemagten. Han slutter fred med lübeckerne, og ved hjælp af den blodtørstige feltherre Johan Rantzau underlægger Christian sig landsdel efter landsdel. Til sidst indtager han København i 1536 efter at have belejret byen i et år. Den katolske kirke afskaffes, og Christian 3. udråbes i 1537 som den første protestantiske konge i Europa.

Gamle Danmark er udmarvet og udplyndret efter krigen, men rejser sig så småt under den nye konge og hans tronfølger Frederik 2. Under sidstnævnte bliver Danmark et veladministreret rige med en betydelig europæisk position, som hans efterfølger Christian 4. desværre sætter overstyr. Han efterlader sig ved sin død i 1648 et rige forarmet af krige og økonomiske katastrofer. Men bildende kunst og arkitektur blomster i hans regeringstid, og de karakteristiske bygningsværker fra hans samtid står den dag i dag.

Den italienske renaissancestil kommer til Danmark i en bearbejdet form – formidlet gennem Nordeuropas absolutte kunstneriske centrum – Nederlandene. Som arkitektur kaldes stilen for *nederlandsk renaissance* og er bl.a. karakteriseret ved en rig udsmykning af gavlfelterne, der udstyres med grotesker, båndornamenter og voluter. Patricierhuse, borge og slotte opføres med røde mursten, og man sætter som kontrast imponerende sandstensornamenter, som fx på Rosenborg Slot. Kunstnere indvandrer fra Nederlandene og præger kunsthåndværk og malerkunst. De ypperste, som malerne Karel van Mander (3.) og Abraham Wuchters, får stor indflydelse på dansk kunsts udvikling, og deres betydning kan næppe overvurderes. Perioden er i Danmark en broget kollage af mange stilretninger – mod sin afslutning i 1600-tallet – en blanding af nederlandsk renaissance, manierisme og tidlig barok.

Renaissance er en rigt nuanceret og dramatisk periode – en svær, men lykkelig fødsel af det moderne menneske.

Renæssancen tager sin begyndelse i Italien ca. 1350 og klinger ud som stilretning ca. 1600-50 efter at have spredt sig overalt i Europa.

Ungrenæssancen: ca. 1400-1500

parallelt med gotisk stil i sin sidste fase

Højrenæssancen: ca. 1500-1520

Senrenæssancen: ca. 1520-1600

parallelt med manierismen ca. 1527- ca. 1610

P.S. Manierismen er stilretning, hvor man accentuerer (overdriver) linjeføringen.

I manieristiske malerier og skulpturer ser man fx en »vild« eller dekadent overdrivelse af proportionerne i den menneskelige anatomi.

Året 2006 er udråbt som national renæssanceår.

Sekretariatet, der koordinerer forskellige aktiviteter i den anledning, kan findes på:

www.renaessance2006.dk

Projektet støttes af Kulturministeriet og Kulturarvsstyrelsen, og man lægger vægt på perioden 1500-1650.

DK5 01.6917 *Renæssancen*

Udarbejder: *Foredragsholder og
forfatter Carsten Bertelsen*

Omslag og design: *Christina Bruun Olsson*

Udgiver og ©: *DBC medier as, 2006*

Tryk: *A-Print, Helsingør*

Varenummer: *47110604*

I mange år har de lærde skændtes bravt om en definition på begrebet renæssance. Ordet har sin oprindelse i fransk: *Renaissance*, der betyder genfødsel, men roden er dog latinsk: *re* (tilbage) og *nascere* (fødes). I Italien kaldes perioden *Rinascimento* eller *Rinascita*, men moderne italienske forskere bruger begrebet mindre og mindre, for de vil hellere opdele perioden i århundreder: Trecento (1300-tallet), Quattrocento (1400-tallet) og Cinquecento (1500-tallet). Hvorfor nu det? Jo, for der skete så ufatteligt meget i de trehundreder, så de mener, at det er meget upræcist at slå perioden i hartkorn.

Det var en fransk historiker, Juleit Michelet, der i 1850'erne introducerede begrebet *renæssance*, men det er schweizeren Jakob Burckhardt, der i det berømte værk *Die Kultur der Renaissance in Italien – ein Versuch* (1860, på dansk i 1903) gør det nagelfast. I sin bog peger han på, at man ikke alene i 14- og 1500-tallet vil »genføde«

(fortsættes på inderflap)